

Zákaz mučení a dalšího špatného zacházení v souvislosti s nestandardními bezpečnostními situacemi

JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická

Anotace: Náplní příspěvku je absolutní lidské právo, které bývá v posledních letech opakovaně diskutováno, především pak v souvislosti se situacemi, které představují bezpečnostní rizika pro současné demokratické státy. Pozornost bude zaměřena na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který toto právo významným způsobem již po několik desetiletí vykládá. Podstatná je přitom i jeho procesní rovina spočívající v institutu dokazování, konkrétně pak přípustnosti důkazů získaných mučením či jinou formou špatného zacházení.

Klíčová slova: lidská práva a svobody; bezpečnost; stát; terorismus; Evropský soud pro lidská práva

Abstract: The content of the article is an absolute human right, which has been repeatedly discussed in recent years, especially in connection with situations that pose security risks to today's democratic states. Attention will be focused

on the case law of the European Court of Human Rights, which has been interpreting this right in a significant way for several decades. At the same time, its procedural level, consisting in the institute of proof, is also important, specifically the admissibility of evidence obtained through torture or other forms of ill-treatment.

Keywords: human rights and freedoms; security; state; terrorism; European Court of Human Rights

Úvod

Lidská práva a svobody a nestandardní bezpečnostní situace spolu velice úzce souvisí. Je třeba vyjít z předpokladu, že bezpečnost státu a lidská práva a svobody představují bezpochyby hodnoty, jejichž ochrana je klíčovým úkolem moderních demokratických států. A jsou to právě stavy ohrožení státu či akutní existence bezpečnostních rizik, které mohou – byť v zájmu ochrany veřejné bezpečnosti – vyvolat u státní moci potřebu zasáhnout či zasahovat do lidských práv mohutněji, než tomu je v období standardní bezpečnostní situace.

Zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu¹ patří do úzké rodiny práv absolutních, do kterých není doktrinálně připuštěn žádný zásah. Přesto se jedná o právo, o jehož prolomení demokratické státy opakovaně usilují. Může se jednat o otevřenou snahu o jeho relativizaci či o méně výrazné (přesto však významné) pokusy spočívající kupříkladu v možnosti připuštění důkazů získaných na základě porušení

---

¹V textu bude využíváno zkráceně buď „zákaz mučení“, nebo pro jiné formy „špatné zacházení“.

tohoto práva. Jako nejznámější se v těchto souvislostech jeví doktrína tzv. ovoce či plodů z otráveného stromu, které bude v následujícím příspěvku rovněž věnována pozornost.

Ohrožení bezpečnosti se pak může stát více či méně legitimní záminkou k realizaci výše popsanych postupů. Z hlediska teorie lidských práv a jejich ochrany se samozřejmě jako nejzásadnější a nejzávažnější jeví nikoliv jednotlivé excesy zástupců veřejné moci, nýbrž snahy o legalizaci plošného prolomení absolutnosti tohoto lidského práva či jeho relativizaci připuštěním výsledků získaných jeho narušením.

1 Zákaz mučení a jeho právní zakotvení

Mučení představuje nejintenzivnější zásah do tělesné i psychické integrity lidské bytosti.² Díky svému brutálnímu charakteru se řadí mezi zločiny proti lidskosti.³ Méně intenzivními zásahy jsou kruté, nelidské nebo ponižující zacházení nebo trestání.

Z pohledu mezinárodního práva se zákaz mučení řadí do mezinárodního obyčejového práva a má povahu *ius cogens*.⁴ Mučení je přitom definováno jako „jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby

²Viz WAGNEROVÁ, Eliška – ŠIMÍČEK, Vojtěch – LANGÁŠEK, Tomáš – POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 195.

³Čl. 7 odst. 1 písm. f) Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

⁴Viz WAGNEROVÁ, Eliška – ŠIMÍČEK, Vojtěch – LANGÁŠEK, Tomáš – POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 198.

informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí, nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednájící z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem. Toto vymezení nezahrnuje bolest nebo utrpení, které vznikají pouze v důsledku zákonných sankcí, jsou od těchto sankcí neoddělitelné nebo jsou jimi vyvolány náhodou.⁵

Zákaz mučení je zakotven především v čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), podle kterého nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu. Jak již bylo uvedeno výše, jedná se o právo absolutní, z tohoto důvodu je v čl. 15 Úmluvy⁶ uvedeno jako jedno z práv, od kterého může signatářský stát odstoupit v případě války nebo jakéhokoli veřejného ohrožení státní existence.⁷

Obdobnou formulaci tohoto práva obsahuje i Listina základních práv Evropské unie (čl. 4). Z mezinárodních smluv nelze

---

⁵ Čl. 1 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, č. 143/1988 Sb. K tomu je zapotřebí konstatovat, že Úmluva nepřináší definici ostatních forem špatného zacházení.

⁶ Toto ustanovení představuje tzv. derogační klauzuli, která umožňuje smluvním státům suspendovat své lidskoprávní závazky v případě války nebo jiné mimořádné situace.

⁷ Tuto derogační klauzuli využila Velká Británie v souvislosti s přijetím velmi tvrdého protiteroristického zákona (Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001, podrobně viz KINDLOVÁ, Miluše. Právo proti terorismu, lidská práva a související otázky – pohled současného Spojeného království. In: Václav Pavlíček (ed.). *Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004, s. 237-238).

opomenout Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který v čl. 7 navíc přináší i zákaz lékařských či vědeckých pokusů proti vůli dotčené osoby.

V Ústavním pořádku ČR je toto právo zakotveno v článku 7 odst. 2, který zakotvuje zákaz mučení, krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu. Toto právo je dále provedeno v trestním zákoníku, který obsahuje přímo skutkovou podstatu trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení, jehož je však možné se dopustit pouze v souvislosti s výkonem pravomoci orgánu státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci. Útrapy a trýzeň jsou však znakem skutkových podstat i celé řady dalších trestných činů.

2 Zákaz mučení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“)

ESLP právo zakotvené v čl. 3 Úmluvy⁸ považuje za jedno z nejvýznamnějších (označované jako součást „tvrdého jádra“ lidských práv), neboť garantuje jednu ze základních hodnot demokratické společnosti.⁹ Z povahy tohoto práva vyplývá, že oběti porušení tohoto práva mohou být pouze fyzické osoby, nevztahuje se tedy na osoby právnické.¹⁰

---

⁸ Vykladem tohoto práva se autorka zabývala již dříve, viz KLÍMA, Karel a kol. *Veřejná správa a lidská práva*. Praha: MUP Press, 2015, s. 117-120.

⁹ Např. Jalloh proti Německu, rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2006, stížnost č. 54810/00, § 99, nebo A. proti Nizozemí, rozsudek ESLP ze dne 20. 7. 2010, stížnost č. 4900/06, § 143; z odborné literatury pak např. ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část: Úmluva*. Praha: Linde Praha, 2010, s. 45.

¹⁰ Viz Verein „Kontakt-Information-Therapie“ a Hagen proti Rakousku, rozhodnutí EKLP ze dne 12. 10. 1988, stížnost č. 11921/86.

Jak již bylo uvedeno výše, toto právo je řazeno mezi práva absolutní, ze kterých nejsou přípustěny žádné výjimky. Z judikatury ESLP vyplývá, že porušení tohoto článku není s odkazem na čl. 15 Úmluvy ospravedlnitelné za žádných okolností, ani v době války, ani v případech, kdy je ohrožen život národa kupříkladu teroristickým útokem¹¹, ani za situace, kdy je ohrožen život jednotlivce.¹² Toto právo nemůže tedy ustoupit při ochraně jiných hodnot či ostatních lidských práv ani práva na život. Je tedy vyloučené ho poměřovat testem nezbytné nutnosti, či dokonce proporcionality.¹³

Mučení či jiné špatné zacházení je tedy zapovězeno bez ohledu na to, jakého skutku či chování se dotčená osoba dopustila. Tímto právem jsou tedy chráněni i teroristé či osoby podezřelé ze spáchání závažné trestné činnosti i za předpokladu, že by díky jejich mučení mohly být zachráněny lidské životy.¹⁴

J. Kratochvíl uvádí čtyři definiční znaky mučení, jedná se o a) úmyslné jednání, b) působení silné bolesti, c) veřejným činitelem, d) s daným účelem.¹⁵

Ustanovení čl. 3 chrání jednotlivce před narušením nejen jeho fyzické, ale i psychické integrity. Ne však všechny tyto zásahy do integrity člověka je možné považovat za mučení.

---

¹¹ Selmouni proti Francii, rozsudek ESLP ze dne 28. 7. 1999, stížnost č. 25803/94, § 95.

¹² Gäfgen proti Německu, rozsudek ESLP ze dne 1. 6. 2010, stížnost č. 22978/05, § 107.

¹³ KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 490.

¹⁴ Irsko proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 18. 1. 1978, stížnost č. 5310/71, § 163.

¹⁵ KMEC, Jiří – KOSAŘ, David – KRATOCHVÍL, Jan – BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 406.

K porušení čl. 3 musí jednání zástupců veřejné moci dosáhnout jisté minimální úrovně závažnosti či tvrdosti.¹⁶ Posouzení stupně závažnosti závisí na všech okolnostech případu, jako je doba trvání zacházení, jeho fyzické a psychické účinky, v některých případech pak také pohlaví, věk a zdravotní stav dotčené osoby a další.¹⁷

Mezi mírnější druhy špatného zacházení se řadí nelidské a ponižující zacházení, které se od mučení odlišuje nižší intenzitou způsobeného utrpení.¹⁸ Tyto dva mírnější způsoby zásahu do lidské integrity ESLP striktně nerozlišuje. Nelidské zacházení je takové, které podle ESLP působí buď přímo ublížení na zdraví, nebo intenzivní fyzické a psychické utrpení. Ponižujícím zacházením je takové jednání, které vyvolává u oběti pocity strachu, úzkosti a méněcennosti, které vyvolávají její ponižení či pokoření nebo mohou sloužit k překonání jejího fyzického či duševního odporu. Nelidské a ponižující zacházení přitom na rozdíl od mučení nevyžaduje úmysl, postačí i nedbalostní jednání.¹⁹

Obecně by se dalo konstatovat, že judikatura ESLP prochází za více než šest desítek let své existence neopomenutelným vývojem. Koneckonců ESLP sám považuje Úmluvu za živoucí nástroj, který musí být vykládán ve světle současných podmínek. Stejně tak je tomu i v případě práva zakotveného v čl. 3 Úmluvy. Podle ESLP je to zapříčiněno stále se zvyšujícím

¹⁶ Viz GRABENWARTER, Christoph. *European Convention on Human Rights. Commentary*. München: Verlag C. H. Beck oHG, 2014, s. 32.

¹⁷ Irsko proti Spojenému království, § 162.

¹⁸ Viz KMEC, Jiří – KOSAŘ, David – KRATOCHVÍL, Jan – BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 406.

¹⁹ Tamtéž, s. 408; obdobně pak KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 984.

standardem vyžadovaným v oblasti lidských práv. Tak se chování, které bylo v minulosti považováno za nelidské zacházení, posunulo do kategorie mučení, které se vyznačuje vyšší intenzitou způsobeného utrpení, kdy je mučené osobě úmyslně způsobeno „velmi závažné a kruté utrpení“.²⁰

Vedle výše rozebíraného negativního závazku v sobě zákaz mučení nese i pozitivní závazek spočívající v tom, že smluvní stát musí disponovat efektivním vyšetřovacím systémem. V případech zasažení čl. 3 požaduje ESLP, aby státy přijaly trestněprávní ustanovení postihující mučení a nelidské zacházení a tato ustanovení v praxi uplatňovaly. Náprava porušení článku 3 nemůže spočívat pouze v tom, že vnitrostátní soudy nepřipustí použití protiprávně získaného svědectví jako důkazu (tzv. ovoce z otráveného stromu). V případě, že dotčené osobě byla způsobena závažná nepeněžitá újma, vyžaduje ESLP taktéž poskytnutí přiměřeného zadostiučinění. V opačném případě by totiž čl. 3 sklouzl do roviny neefektivity, což by mohlo vést až ke zneužívání veřejnou mocí.²¹

3 Důkazy získané špatným zacházením z pohledu ESLP

Předem je zapotřebí zdůraznit, že použití důkazů v trestním řízení získaných porušením čl. 3 Úmluvy nahlíží ESLP prizmatem čl. 6 Úmluvy, který zakotvuje právo na spravedlivý proces. Vytváří přitom jistá pravidla, jejichž tvorba je však vcelku

---

²⁰ Selmouni proti Francii, § 101 a Irsko proti Spojenému království, § 167.

²¹ Assenov a další proti Bulharsku, rozsudek ESLP ze dne 28. 10. 1998, stížnost č. 24760/94, § 102.

logicky poznamenaná i názorovou nejednotností jednotlivých soudců, která zřejmě vyplývá z náročnosti a morálního a etického rozměru dané problematiky, která se do rozhodování bezpochyby promítají, zejména pak v situacích, kdy se na pomyslné misky vah dostává absolutnost zákazu špatného zacházení a kupříkladu zájem na ochraně lidských životů.

V souvislosti s hodnocením dokazování tak ESLP opakovaně řeší otázku, zda použitím důkazu získaného porušením tohoto absolutního lidského práva došlo k narušení spravedlnosti trestního řízení jako celku.²²

Jako klíčové se z hlediska tvorby doktríny hodnocení zákonnosti dokazování v trestním řízení jeví především případy Jalloh proti Německu a Gäfgen proti Německu. ESLP ve svých rozhodnutích v souvislosti s touto problematikou předesílá, že použití důkazů zajištěných v důsledku porušení absolutního práva zakotveného v čl. 3 Úmluvy vyvolává vždy závažné problémy týkající se spravedlivosti řízení, a to i v případě, že jejich přijetí není rozhodující pro odsouzení samotné.²³

Ve spojení s přiznáním (doznáním) ESLP jednoznačně stanoví, že použití tohoto důkazu získaného mučením nebo jiným špatným zacházením v trestním řízení má za důsledek nespravedlivost řízení jako takového. To platí bez ohledu na důkazní hodnotu prohlášení a bez ohledu na to, zda je jeho použití rozhodující pro odsouzení obžalovaného.²⁴

---

²² Problematika souvisí s právem neobviňovat sebe samého.

²³ Jalloh, § 99.

²⁴ Gäfgen, § 166.

Pokud jde o materiální důkazy získané následkem porušení čl. 3 Úmluvy, ESLP rozlišuje mezi mučením a ostatním špatným zacházením. V případě použití materiálních důkazů získaných mučením má takovýto postup za důsledek automatické porušení čl. 6 Úmluvy, a to bez ohledu na jejich důkazní hodnotu. K tomu ESLP podotýká, že jiný přístup k dané otázce by vedl k nepřímému legitimizování morálně odsouzeníhodného jednání, kterým využívání brutality v trestním řízení bezpochyby je.²⁵

Oproti tomu použití materiálních důkazů získaných ostatními (tedy slabšími) formami špatného zacházení v trestním řízení porušení čl. 6 Úmluvy automaticky nezapřičiňuje, stalo by se tak zřejmě pouze za předpokladu prokázání skutečnosti, že důkazy získané na základě porušení čl. 3 měly vliv na výsledek řízení proti obžalovanému, tedy na jeho odsouzení nebo trest.²⁶

Jak již bylo uvedeno výše, doposud zřejmě nejvýraznější rozhodnutí týkající se dopadu porušení čl. 3 na spravedlivost procesu představuje případ Gäfgen proti Německu. Jeho realie jsou natolik notoricky známé²⁷, že se následující pasáž

---

²⁵ Jalloh, § 105.

²⁶ Gäfgen, § 178.

²⁷ M. Gäfgen unesl a vzápětí zavraždil dítě, syna frankfurtského bankéře. Následně po jeho rodičích požadoval výkupné, které bylo zapláceno. Stěžovatel byl při snaze opustit zemi zadržen policií a vyslýchán, přičemž policisté se domnívali, že chlapec je ještě naživu, tudíž výpověď domnělého únosce může vést k záchraně jeho života. Po několika dnech se situace vyhrtila natolik, že policisté přistoupili k pohrůžce mučení, pokud stěžovatel místo pobytu dítěte neudá. Deset minut poté se stěžovatel přiznal k vraždě a označil místo, kam mrtvé tělo ukryl. Stěžovatel byl následně za své činy odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody. Soud označil doznání obviněného a jeho další výpovědi za procesně nepoužitelné, ovšem jako podpůrné připustil důkazy na tyto výpovědi navazující. Německou justici byli odsouzeni za spáchání trestného

zaměří především na průběh řízení a závěry učiněné ESLP.

M. Gäfgen podal stížnost k ESLP, ve které namítal porušení práv zakotvených v čl. 3 a čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy. Tento v rozsudku senátu²⁸ sice posoudil případ jako nelidské zacházení a přiznal stěžovateli porušení čl. 3, na druhé straně však akceptoval pouze formální potrestání osob reprezentujících státní moc, které se špatného zacházení dopustily. S ohledem na přiznané finanční odškodnění nepřiznal stěžovateli status oběti porušení čl. 3 ve smyslu čl. 34 Úmluvy (za obět je podle něj považována pouze ta osoba, která se nedovolala nápravy před vnitrostátními soudy).

Pokud šlo o případné porušení čl. 6 Úmluvy, senát ESLP se při posuzování případu zabýval také použitím těch důkazů v trestním řízení, které byly získány v souvislosti s výpovědí vyslychané osoby podrobené špatnému zacházení.

ESLP pomyslně přitakal postupu německých soudů, které připustily použití některých důkazů získaných v souvislosti s vynucenou výpovědí, ovšem ne již výpověď samotnou, jakož i výpověď navazující. ESLP tak akceptoval argumentaci německého trestního soudu, který v rámci hodnocení přípustnosti důkazů zohlednil jednak způsob, jakým byly získány, ovšem také závažnost spáchaného činu. Dospěl přitom k závěru, že zájem na potrestání pachatele závažného trestného činu může vyvážit nepřipustnost důkazů.

činu i policisté, kteří se na špatném zacházení se stěžovatelem podíleli. Soud odsoudil jeho použití, ovšem odsouzeným uložil trest pod spodní hranici trestní sazby, neboť zohlednil skutečnost, že při svém konání byli poháněni snahou zachránit lidský život.

²⁸ Gäfgen proti Německu, rozsudek ze dne 30. 6. 2008, stížnost č. 22978/05.

Tento přístup ESLP je třeba hodnotit spíše jako příklon k formalistickému přístupu k lidským právům, neboť díky rozhodnutí německých soudů sice formálně došlo k proklamaci absolutnosti zákazu mučení a potrestání viníků, fakticky však zásluhou jeho mírnosti došlo k obejití smyslu tohoto práva a narušení jeho preventivního působení.²⁹

Jako určitý s ohledem na ochranu lidských práv pozitivní posun je třeba hodnotit následné posouzení případu Velkým senátem ESLP, který zdůraznil absolutnost čl. 3 zejména konstatováním, že derogovat povinnosti z něj vyplývající není možné ani v zájmu záchrany života dítěte. K posílení materiálního pojetí absolutnosti tohoto práva pak výrazně přispělo, že Velký senát shledal jako nedostatečné potrestání vyšetřovatelů a odškodnění stěžovatele. To podle jeho názoru nemůže spočívat pouze ve finanční kompenzaci obětí špatného zacházení, neboť by to smluvní státy svádělo k pouhému systematickému „vykupování“ z porušení zákazu, což by znamenalo narušení jeho efektivity.³⁰ Na základě těchto úvah korigoval posouzení senátu a přiznal stěžovateli status oběti. Tento závěr tedy znamenal potvrzení pojetí čl. 3 Úmluvy jako absolutního práva.

V souvislosti se spravedlivým procesem však Velký senát potvrdil závěry učiněné v předchozí fázi rozhodování. Konstatoval, že jak spravedlivost trestního procesu, tak i účinná

---

²⁹ Kupříkladu soudkyně Z. Kalaydjieva ve svém nesouhlasném stanovisku uvedla, že v rozsudku „jde o zpochybnění předchozí judikatury ESLP, neboť se jedná o první případ, kdy soud prohlásil, že řízení, v němž byly použity důkazy získané v souvislosti s porušením čl. 3 Úmluvy, vyhovuje nárokům kladeným na spravedlivý proces“. Viz FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 177.

³⁰ Gáfgen proti Německu, § 119.

ochrana absolutního zákazu podle článku 3 jsou v tomto kontextu ohroženy pouze tehdy, jestliže bylo dokázáno, že porušení článku 3 mělo vliv na výsledek řízení proti obžalovanému, tedy dopad na jeho odsouzení a trest.³¹

Hodnotil přitom jako „poskvrněné“ důkazy nejen ty, které byly získány špatným zacházením bezprostředně, ale také takové, které se podařilo získat jejich prostřednictvím. Podstatná přitom je příčinná souvislost mezi porušením čl. 3 Úmluvy a získáním těchto důkazů.³²

V tomto konkrétním případě pak posoudil, že základ pro odsouzení stěžovatele představovalo jeho druhé doznání v průběhu procesu, které nebylo učiněno pod nátlakem, a další „neposkvrněné“ důkazy. „Poskvrněné“ materiální důkazy nebyly použity k prokázání jeho viny nebo k rozhodnutí o jeho trestu. Výše uvedená příčinná souvislost tak byla podle ESLP přerušena. Podle jeho názoru nemělo porušení čl. 3 v přípravném řízení vliv na jeho druhé doznání během procesu. Stěžovateli byla poskytnuta možnost řádné obhajoby a byl rovněž náležitě poučen o svém právu nevypovídat. ESLP tak dospěl k názoru, že nevyločení „poskvrněných“ důkazů nemělo v daném případě vliv na stěžovatelovo odsouzení a trest, tudíž nedošlo k porušení spravedlivého procesu.³³

Celkově je tedy možné shrnout, že ESLP dovedl aplikaci tzv. pravidla o vyloučení (důkazů), podle kterého jsou nepřipustná doznání a svědecké výpovědi získané díky použití jakéhokoliv

---

³¹ Gäfgen proti Německu, § 178.

³² Gäfgen proti Německu, § 171.

³³ Gäfgen proti Německu, § 180–188.

špatného zacházení a rovněž pak materiální důkazy získané jako důsledek mučení. Na materiální důkazy získané užitím ostatních (mírnějších) forem špatného zacházení se vylučovací pravidlo vztahuje taktéž, ovšem v případě jejich nevyloučení může porušení čl. 6 nastat pouze v případě, že mají tyto důkazy vliv na výsledek řízení.³⁴

ESLP tak vytvořil jakýsi dvojí režim pro materiální důkazy získané v souvislosti s porušením čl. 3 Úmluvy, přičemž odělení různých typů špatného zacházení v souvislosti s kritériem vlivu na výsledek případu náležitě nezdůvodnil. I když je třeba připustit, že použití dalších forem špatného zacházení nevyvolává takovou míru utrpení jako mučení, přesto mají všechny tyto formy shodnou povahu.

S ohledem na tuto opakovaně zdůrazněnou absolutní povahu zákazu mučení se rovněž nejeví jako vhodné, že ESLP využívá k hodnocení použití důkazů získaných porušením čl. 3 výhradně pohled čl. 6, tedy poměřuje jej s ohledem na spravedlivost procesu. Požadavek na nepoužití důkazů získaných porušením čl. 3 je však podle mého názoru možné dovodit i z tohoto článku samotného, neboť jak již bylo uvedeno výše, součástí tohoto práva jsou i určité pozitivní závazky signatářských států Úmluvy, spočívající mimo jiné i v povinnosti odškodnit oběť špatného zacházení a reparovat vzniklou újmu, pod což je možné podřadit i samotné vyloučení důkazů získaných porušením čl. 3 z trestního řízení. Výše popsany požadavek podřazení pod čl. 3 by rozhodně přispěl k větší efektivitě ochrany osob před jakýmkoliv

---

³⁴ Tento přístup aplikuje i v pozdější judikatuře, viz kupř. Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království, rozsudek ze dne 9. 5. 2012, stížnost č. 8139/09.

Zákaz mučení a dalšího špatného zacházení v souvislosti s nestandardními bezpečnostními situacemi / JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

špatným zacházením a k posílení absolutnosti práva chráněného čl. 3 Úmluvy.³⁵

V souvislosti s bezpečnostními riziky a případnými zásahy do lidských práv není možné opomenout problematiku terorismu. Výše zmíněný případ Gäfgen byl svými reáliemi rozhodně blízký tzv. scénáři tikající bomby.³⁶

Závěr

Zákaz mučení je právem, které má lidské bytosti garantovat zachování její základní tělesné integrity a důstojnosti. Jeho respektování a ochrana je pomyslným dělítkem mezi společností demokratickou a civilizovanou a tmářstvím autoritativních režimů, ať již historických, nebo současných. Toto jednoduché rozčlenění však může ztratit na přehlednosti za situace, kdy státní moc demokratických států začne, byť i nenápadně, naleptávat absolutnost pojetí tohoto lidského práva.

Záminkou k tomuto počínání se může stát kupříkladu nestandardní bezpečnostní situace a potřeba ochrany bezpečnosti

³⁵ Více viz JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges s.r.o., 2018, s. 47–51.

³⁶ Na základě tohoto myšlenkového experimentu by bylo možné v urgentních situacích, kdy aktuálně a bezprostředně hrozí díky teroristickému útoku ztráta velkého množství lidských životů, pardonovat určité formy mučení či jiného špatného zacházení. To vše za předpokladu, že neexistují žádné jiné prostředky k získání této informace a žádná jiná možnost k odvrácení fatálních důsledků. Motivaci mučitele může být pouze získání informace a tato situace nesmí být opakována. Tento scénář tak v podstatě využívá zásadu, že sledování vyššího cíle světí prostředky. Více viz WAGNEROVÁ, Eliška – ŠIMÍČEK, Vojtěch – LANGÁŠEK, Tomáš – POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 199.

státu. Zkušenosti ukazují, že aktivní snahy o prolomení absolutnosti tohoto lidského práva jsou u některých demokratických států flagrantní, takže samotné odmítnutí tohoto počínání je nasnadě. Diskutabilnější a morálně daleko křehčí jsou situace, kdy je špatné zacházení motivováno snahou o záchranu lidských životů, jako tomu bylo kupříkladu v případě Gāfgen proti Německu.

V těchto souvislostech je třeba zdůraznit, že jakékoliv pokusy o narušení absolutního zákazu mučení spočívající v jeho ospravedlnění, byť jen ve výjimečných situacích, znamená otevření „Pandořiny skříňky“, které by posunulo naši civilizaci o několik set let zpátky a přiblížilo demokratické státy praktikám, které používají autoritářské režimy či teroristé.

Zrelativizování tohoto lidského práva může být zapříčiněno i nedostatečným vyšetřením a absencí potrestání špatného zacházení. Stejně tak k němu může přispět i připuštění důkazů, které byly získány právě na základě špatného zacházení.

Tato problematika se nutně stala předmětem rozhodovací činnosti ESLP, kterou v těchto souvislostech není možné posuzovat jako zcela jasně dotvořenou a ucelenou. V globálu je třeba zhodnotit, že ESLP spíše tenduje k doktríně vyloučení důkazů získaných špatným zacházením. Jakási nekonzistentnost je však zřetelná zejména v případech hodnocení přípustnosti použití materiálních důkazů získaných špatným zacházením, kdy ESLP ne příliš odůvodněně rozlišuje mezi mučením a dalšími formami špatného zacházení. Jeho benevolence v případech použití materiálních důkazů získaných na základě jiného špatného zacházení než mučení může být

motivována také tím, že ESLP do jisté míry „podléhá“ často morálně a lidsky náročným případům, ve kterých existuje společenská poptávka po ochraně lidských životů a efektivním vyšetřování trestných činů na úkor absolutně zapovězeného špatného zacházení. Do budoucna by samozřejmě bylo v zájmu udržení hodnot, na kterých je naše civilizace, doufejme, vybudována, tuto nekonzistentnost odstranit nebo alespoň přesvědčivě odůvodnit.

POUŽITÉ PRAMENY

ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část: Úmluva*. Praha: Linde Praha, 2010.

FRYŠTÁK, Marek. *Dokazování v přípravném řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

GRABENWARTER, Christoph. *European Convention on Human Rights. Commentary*. München: Verlag C. H. Beck oHG, 2014.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges s.r.o., 2018.

KINDLOVÁ, Miluše. Právo proti terorismu, lidská práva a související otázky – pohled současného Spojeného království. In: Václav Pavlíček (ed.). *Bezpečnost České republiky a potřeba ústavních změn*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2004.

KLÍMA, Karel a kol. *Evropské právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.

KLÍMA, Karel a kol. *Veřejná správa a lidská práva*. Praha: MUP Press, 2015.